

Horthy Miklós kormányzó politikai életének 25 éve

Az első világháborút követő években olyan sorsdöntő események zajlottak le, amelyek átfomálták Közép- és Kelet-Európa politikai térképét. Már 1918-ban világos lett, hogy a magyar királyságból Erdély, a Délvidék – Horvátországgal együtt – és a Felvidék – Kárpátaljával közösen – elszakad és új államalakulat része lesz. Ezt a magyarországi nemzetiségek szövetségei is sejtették, tárgyalni a magyar kormánnyal egyik sem akart, de a szövetségesek is mereven elzárkóztak a magyar kormány tájékoztatásától. A Károlyi-kormány is a „megfelelés” szellemében politizált, a frontokról hazaáramló hadsereggel sem tudott mit kezdeni, egyszerűen hazaengedte őket, amely tömegeből majd kialakul a Tanácsköztársaság hadserege, akik egy bolsevik forradalom ígérete után egykönnyen elhagyták a Felvidéket és Kárpátalját. A román hadseregtől megszállt Erdélyben elnézték a román királysághoz való – jogilag még nem létező – integrálódást. Egyes tisztí csoportok sorra alakították ki a „tisztí különítményeket”, amelyek szerepet játszottak a Tanácsköztársaság helyi szervezeteinek felszámolásában. A párizsi béketárgyalások menetét meghatározó katonai szövetség a magyar állam élén egy katonát akart látni, így esett a választás Horthy Miklós tengernagyra, Ferenc József császár egykori szárnysegédére, aki kiváló tengerésztiszt volt, katonai erényeit megmutatta az Adrián vívott ütközetekben. A frontról való hazatérése után csak akkor kapcsolódott be a politikai életbe, amikor a Károlyi Gyula gróf vezette szegedi kormánynak hadügyminiszterre lett „szüksége”. Ezzel a tisztséggel valójában a tisztí különítmények parancsnoka lett, s ezek a csapatok valódi katonai erővé alakulhattak. A megtorlások Horthy Miklós főparancsnok tudtával történtek.

A kormányzóválasztás 1920 márciusában zajlott le, a Horthy Miklós mögé felsorakozó „katonai erőt” a tisztíkülönítményesek adták. A nemzetgyűlés előzetes tárgyalások után – az államfői hatalom kérdésének végleges rendezéséig – Magyarország kormányzójává választotta nagybányai Horthy Miklóst, a nemzeti hadsereg fővezérét. A két világháború között megjelent szépszámu magyar politikai irodalom egyhangúan kimondta, hogy ennél jobb választás nem történhetett, országos támogatottsága mellett az antant-hatalmak rokonszenvében megnyilvánuló külső támogatottság is egyértelmű volt.

Horthy katonai múltja nyomon követhető lett, politikai érdemei ugyan nem voltak, amit „pótolt” a stabilitásra való törekvés és a magyar katonai haderő tekintélyének teljes megtartása. A belső politikai erőt a különböző politikai pártok adták, amely között több volt az olyan, akik teljes vagy részleges módon elutasították Horthy Miklós kormányzóságát (például a legitimisták), a konszolidáció érdekében azonban belementek megválasztásába.

Ungváry Krisztián, a könyv szerzője kötetében arra keresi a választ, hogy milyen felelőssége volt a kormányzónak Magyarország sorsának alakulásában, főleg a második világháborús szerepvállalásában és a magyar zsidóság 1944-es tragédiájában. A szerző tematikus kérdések köré csoportosítja Horthy kormányzó politikai működését, vázolja mozgásterét, a kor szokásos jogi és politikai elvárásai figyelembevételével teszi mérlegre Horthy döntéseit, amelyek alapjaiban befolyásolták Magyarország lakóinak életét a két világháború között. Központi kérdés Horthy államfői teljesítménye a békeidőben, aminek fontos eleme a revízió kérdése, a kormányzó antibolsevizmusa, a háborúba vezető út. Ahhoz nem férhet kétség, hogy a revízió gondolata nélkül Magyarországon

ekkor nem lehetett politizálni. Ez vonatkozott az antibolsevizmusra is, viszont sokszor egy-egy adott pillanatban a politika túlfeszítette a tényeket, könnyen nyúltak a statáriális bíróság lehetőségéhez, amit talán legjobban a Sallai–Fürst bírósági eljárás is jelez. Sallai Imrét és Fürst Sándort a biatorbágyi viadukt felrobbantása után indított „tisztogatásban”, mint illegális kommunista mozgalmárokat ítélték halálra.

A zsidótörvények kérdését megfelelő módon tárgyalja Ungváry Krisztián, ami „lap-pangó” módon már a századforduló óta kísérte a hazai politikát. A magyar iparnak szükségére volt a zsidó tőkére, amit nem kisebbitett a feudális címek adományozása. A második világháború kirobbanásának éveiben elfogadott forma lett a „mentesítés”, amit majd a megszálló német parancsnokságok semmisnek tekintettek, egyáltalán nem vették azokat figyelembe. Azt még „elnézték”, hogy a vagyonosok külföldre meneküljenek. Milyen információi voltak Horthynak a zsidók sorsáról? Általában a Horthy- emlékiratokban közöltek fogadja el a hazai érdeklődő közvélemény. Az is biztos, hogy a kormányzó-nak voltak mentesítő intézkedései, de ez jobbára csak a fővárosra volt érvényes, a vidék zsidóságának nem jelentett semmit.

Azonkívül, hogy a témák tárgyalásában akadnak hiányosságok, ami különösen a források egyoldalú felhasználásában érhető tetten, a kötet sok szakmai segítséget nyújthat a kor történései iránt érdeklődőknek. Főleg, ha a könyvet véleményként és vitaindítóként kezeljük, nem pedig teljes értékű kutatásként vagy Horthy-monográfiaként.

(Ungváry Krisztián: Horthy Miklós – A kormányzó és felelőssége 1920–1944. Budapest, 2020, Jaffa Kiadó, 224 p.)